

08.11.2019

Комітет з питань освіти, науки та інновацій провів засідання круглого столу на тему: «Щодо застосування критеріїв оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань»

Відкриваючи засідання круглого столу, присвячене проблемам застосування критеріїв оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань, перший заступник голови Комітету з питань освіти, науки та інновацій Олександр Лукашев висловив переконання, що «актуальність сьогоденного заходу впливає із загального контексту входження України в європейський і світовий науковий простір. Тому на часі обговорення питань щодо стану наукових розробок і критеріїв присвоєння вчених звань, здобуття наукових ступенів» ([Офіційний веб-портал Верховної Ради України](#)).

У заході взяли участь народні депутати, представники Міністерства освіти і науки, наукової спільноти, вищих навчальних закладів.

«Головною метою усіх освітніх трансформацій сьогодні в Україні є генерування і створення конкурентоздатного людського капіталу, який здатен творити інноваційну економіку в країні. Виходячи з цього, основним завданням атестації наукових кадрів є те, щоб у цій сфері не створювалися критерії, які забезпечують кількісну і формальну оцінку наукової діяльності, внаслідок якої у наукове середовище можуть потрапляти науковці низького рівня, або спостерігатися імітація науки», – зауважила ініціатор і модератор круглого столу голова підкомітету з питань вищої освіти Комітету з питань освіти, науки та інновацій Юлія Гришина.

Вона також наголосила на важливості врахування у системі оцінювання наукових кадрів усіх ризиків сучасності, а також кращих критеріїв світового рівня.

Юлія Гришина зазначила, що в країнах Західної Європи та США немає прямого аналога вчених звань професора і доцента. Звання «професор конкретного університету» або «почесний професор» на Заході надають заклади вищої освіти і вони є елементом вшанування осіб, які мають певні заслуги перед цим закладом, або науковим товариством в цілому.

Народний депутат нагадала, що нова система присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам в Україні була затверджена наказом Міністерства освіти і науки у 2016 році. Вона включає критерії оцінки наукової діяльності, пов'язані з публікаціями, міжнародною сертифікацією володіння іноземними мовами на рівні B2 та стажуваннями за кордоном. Дані критерії викликали неоднозначну оцінку, як наукової спільноти, так і суспільства в цілому, тому вирішили сьогодні обговорити дане питання.

Учасники засідання заслухали дві презентації щодо критеріїв оцінки наукової діяльності.

Завідувачка відділу правових проблем політології Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України Ірина Кресіна, зокрема

зауважила, що презентує думку більшої частини науковців суспільних та гуманітарних наук.

Вона наголосила на необхідності комплексного і системного підходу до питання підготовки і атестації наукових кадрів, а відтак вироблення стратегічного бачення, концептуальних підходів, виходячи з ролі науки і науковця в державі і суспільстві. «Реформування у сфері наукової діяльності має сприяти зростанню наукового потенціалу країни, відбуватися з урахуванням потреб економіки і ринку праці, забезпечувати інноваційний розвиток і, мабуть, найголовніше – національну безпеку і державний суверенітет, особливо в сучасних умовах війни і протидії гібридній війні з Росією», – сказала Ірина Кресіна.

Доповідач окреслила своє бачення основних напрямів реформування наукової сфери, серед яких: передача повноважень щодо присвоєння наукових звань із системи освіти до наукової спільноти; створення мотиваційних механізмів залучення молоді до участі в науковій діяльності; реформування системи атестації наукових кадрів у контексті децентралізації і лібералізації; стимулювання інноваційної складової наукових досліджень; підвищення координації; прозорі, зрозумілі та стабільні критерії оцінювання наукової діяльності та атестації кадрів.

З метою боротьби із профанацією науки та шахрайством, вона, зокрема, запропонувала зняти вимогу щодо публікації наукових статей у певних виданнях та демонополізувати публікаційну сферу; надати право присвоєння вчених звань вченим радам наукових установ; створити єдиний доступний ресурс дисертацій та авторефератів; створити механізми відповідальності за плагіат; враховувати якість наукових досліджень, а не кількість статей.

Окрім того, у кожній галузі науки мають бути свої критерії, здебільшого, неформалізовані.

Ірина Кресіна проаналізувала стан наукової діяльності в нашій країні, звернувши увагу на низький рівень фінансування науки державою, зменшення кількості наукових працівників протягом останніх років, відтік молодих вчених через низький рівень заробітної плати та соціальних гарантій.

Науковець також поінформувала про законодавчу базу у сфері оцінювання наукової діяльності, зауваживши, що останні накази, що встановлюють вимоги для отримання наукових звань, пов'язаних і з публікаціями, і підтвердженням знання іноземних мов, спричинили ряд проблем.

«Нагальною є необхідність створення національної наукометричної бази, оскільки вимоги щодо публікації результатів наукових досліджень виключно у базах Scopus та Web of Science, окрім того, що є витратним механізмом, порушують права людини, обмежують академічну свободу і, фактично, принижують і знищують українську науку», – вважає Ірина Кресіна. За її інформацією, Академія наук вже приступила до цієї роботи і її треба прискорити, оскільки це і питання національної безпеки, так як Web of Science – російська наукова база.

На її думку, треба створити умови, а потім розробляти вимоги для отримання наукових звань і оцінки наукової діяльності.

Учасники засідання також заслухали презентацію старшої наукової співробітниці Інституту молекулярної біології і генетики НАН України Ірини Тихонкової, яка розповіла про історію створення та завдання наукометричної бази Web of Science.

«Для того, щоб визначити кращих науковців, які можуть виконати те чи інше завдання, необхідні якісь критерії їхньої оцінки. Показником впливовості науковця, якості його як науковця є кількість публікацій і їх якість, яка визначається цитуванням, а також кількість отриманих грантів», – сказала доповідач, додавши, що саме на цьому базуються ряд показників. З метою отримання таких даних і створена база Web of Science.

Ірина Тихонкова підкреслила, що немає проблеми з публікуванням, оскільки видання, які включені до даної бази, представляють практично всі галузі науки, включаючи право, освіту і екологію. «Проблема не в тому, що немає де публікуватися, проблема – що не хочуть шукати де публікуватися», – сказала вона, наголосивши: «На сьогодні 70 % статей публікуються безкоштовно для авторів».

Науковець звернула увагу, що, наприклад, про економіку і історію України пишуть більше закордонних науковців, чим ми самі. Вона також зауважила, що сьогодні мовою науки є англійська, тому, щоб нас почули, є сенс нею публікуватися.

Учасники круглого столу під час своїх виступів звертали увагу, що наукові звання залишилися нам у спадок від радянської системи, де виконували функцію диференціації доплат.

«Така система архаїчна, оскільки за кордоном звання пов'язані з посадами», – сказав голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій Олексій Колежук. Він вважає, що систему оплати треба змінювати і висловив сподівання, що така реформа завершиться за пару років і «звання стануть не потрібні».

Водночас, зауважив Олексій Колежук, поки що потрібні вимоги, але їх потрібно спрощувати, щоб не підтримувати імітацію науки та ринок послуг з написання наукових праць і отримання сертифікатів про стажування.

Під час засідання йшлося: про проблематичність публікації у англійських виданнях статей, що стосуються, наприклад, української філологічної науки; про неможливість публікації в іноземних виданнях наукових досліджень у сфері оборони та безпеки; необхідність включення українських видань до баз Scopus та Web of Science, а також створення національної наукометричної бази.

Перший заступник Міністра освіти і науки Юрій Полухович повідомив, що вже ведеться робота із створення національної наукометричної бази і один з її модулів буде запущений в тестовому режимі на наступному тижні.

Не однозначно наукова спільнота сприймає і передбачені законодавством критерії для отримання наукового ступеню про володіння

іноземною мовою на рівні не нижче B2 та наявність не менш як 10 праць англійською мовою.

Учасники круглого столу підкресливали неефективність пред'явлення єдиних критеріїв для різних галузей науки.

Прозвучали пропозиції зменшити вплив держави на присвоєння наукових звань, а також зовсім скасувати такі звання.

Заступник Міністра освіти і науки Єгор Стадний зауважив: «Є скепсис, що така велика кількість людей з науковими званнями справді відповідають вимогам. І якщо наукова спільнота не контролює це самостійно, то держава змушена втручатися, щоб підтримати високий рівень науки».

Підсумовуючи результати засідання, голова підкомітету з питань вищої освіти Юлія Гришина сказала: «Коли держава встановлює єдині критерії для представників усіх галузей знань, то це призводить до того, що ставилася мета зупинити імітацію науки, підняти якість на міжнародний рівень, але це спрацювало не для всіх галузей знань. Частина галузей повністю задоволені ситуацією і в них дійсно піднімається рівень, у них критерії оцінки наукової діяльності спрацьовують. Але так не скрізь».

Вона подякувала за участь у заході і за надані конкретні пропозиції, які будуть відображені у рекомендаціях, напрацьованих за підсумками круглого столу, і направлені відповідним органам.

Керівник підкомітету також пообіцяла продовжувати роботу над вирішенням питань, обговорених під час зустрічі.